

Filosofische kruimels

door
Johannes Climacus

uitgegeven door
S. Kierkegaard

Kopenhagen
1844

Johannes Climacus of De omnibus dubitandum est

door
S. Kierkegaard

onuitgegeven manuscript

1842-1843

Vertaling en verklarende noten Frits Florin
Eindredactie Johan Taels en Karl Verstryng
Met een nawoord van Paul Cruysberghe

Inhoud

Filosofische kruimels

Voorwoord	13
Propositio	17
Hoofdstuk I: Denkproject	17
Hoofdstuk II: De god als leraar en verlosser	31
Hoofdstuk III: De absolute paradox	45
Bijlage: Ergernis aan de paradox	57
Hoofdstuk IV: De situatie van de gelijktijdige discipel	63
Tussenspel: Is het voorbijgegaan meer noodzakelijk dan het toekomstige of is het mogelijke door werkelijk te worden meer noodzakelijk geworden dan het was?	79
Bijlage: Toepassing	93
Hoofdstuk V: De discipel uit de tweede hand	96

Johannes Climacus
of
De omnibus dubitandum est

Gelieve op te merken	120
Inleiding	120
Pars prima: Johannes Climacus begint te filosoferen met behulp van traditionele voorstellingen	128
Cap. I: De nieuwere filosofie begint met twijfel	131
Cap. II: De filosofie begint met twijfel	141
Cap. III: Men moet getwijfeld hebben om aan filosoferen toe te komen	154
Pars secunda: Johannes tracht propriis auspiciis te denken. De omnibus dubitandum est	157
Cap. I: Wat is twijfelen?	160
Nawoord van Paul Cruysberghs	167
Bij de vertaling	207
Verklarende noten	209
Register van personen en zaken	236

Wat we hier aanbieden is slechts een opstel³, *proprio Marte, propriis auspiciis, proprio stipendio* [eigenhandig, op eigen gezag, voor eigen rekening], zonder wat voor pretentie dan ook, als zou ik willen deelnemen aan het wetenschappelijke streven waar men zijn competentie kan verwerven, hetzij als overgang of afsluiting, hetzij als voorbereider, als deelnemer, als medewerker of als vrijwillige escorte, als held of anders toch als relatieve held of dan toch minstens als absolute trompetter.⁴ Het is maar een opstel en meer wordt het niet, zelfs als ik er, net als de magister bij Holberg⁵, *volente deo* [zo God het wil] een vervolg aan zou willen geven met nog zeventien andere. Meer wordt het niet, net zomin als degene die lectuur voor een verloren uurtje schrijft ooit iets anders op papier zal zetten, zelfs al schrijft hij boeken vol. De prestatie staat intussen in verhouding tot mijn talenten, ik weiger geen dienst aan het systeem⁶, zoals die edele Romein *merito magis quam ignavia* [eerder op goede gronden dan uit gemakzucht]⁷, nee, ik doe eerder aan lediggang uit pure luiheid *ex animi sententia* [naar beste overtuiging] en op goede gronden. Toch wil ik me niet schuldig maken aan een ἀπραγμοσύνη [apragmosynè: ledigheid] die door de tijden heen, maar vooral toch in een gistingperiode, geldt als misdrijf tegen de staat. Zo gold hierop in de Oudheid een verbod met lijfstraffen als sanctie. Stel echter dat je je door je bemoeienis schuldig gemaakt zou hebben aan een zwaarder misdrijf, voor zover je slechts verwarring teweeg bracht: ware het dan niet beter geweest dat je je uitsluitend met jezelf bemoeid had? Het is niet eenieder gegeven dat wat zijn gedachten bezighoudt gelukkig samenvalt met het algemene belang, zo gelukkig dat het haast moeilijk wordt om uit

te maken in hoeverre zijn bekommernis voortkomt uit eigenbelang of uit het algemene belang. Zat immers Archimedes niet onverstoord zijn cirkels te bestuderen toen Syracuse werd ingenomen en sprak hij niet tot de Romeinse soldaat die hem vermoordde deze schone woorden: “*Nolite perturbare circulos meos* [breng alstublieft mijn cirkels niet in de war]?”⁸ Maar wie niet zo gelukkig is, laat die omzien naar een ander voorbeeld. Toen Korintië bedreigd werd | met een belegering door Philippus en alle inwoners druk bezig waren, de een met het poetsen van zijn wapen, een ander met het aanslepen van stenen en een derde met het versterken van de muren, greep Diogenes haastig zijn mantel en rolde zijn ton ijverig door de straten. Toen men hem vroeg waarom hij dat deed, antwoordde hij: “Ook ik ben in de weer en rol mijn ton, zodat ik tussen al deze ijverige mensen niet de enige ledigganger zou zijn.”⁹ Dergelijk gedrag is ten minste niet sofistich, want zoals Aristoteles heel juist uitlegt, is de kunst van het sofisme er een waarmee geld verdiend wordt.¹⁰ Dit gedrag kan zich ten minste niet schuldig maken aan enig misverstand. Het is immers ondenkbaar dat iemand op het idee zou komen Diogenes te beschouwen als de verlosser en weldoener van de stad – zo lijkt het ook wel onmogelijk dat iemand op het idee zou komen (ik zie dat ten minste als het grootste gevaar dat mijn opzet zou kunnen bedreigen) een opstel wereldhistorische betekenis toe te dichten, of zou aannemen dat de schrijver ervan de in onze geliefde residentie Kopenhagen lang verwachte, systematische Salomon Goldkalb¹¹ zou zijn. Om dat te laten gebeuren zou wie zich hieraan schuldig maakt van nature uitzonderlijk dom moeten zijn, dag in dag uit bezig met het krijsen van zijn antistrofische¹² wisselzangen telkens als iemand hem voorhield dat er nu een nieuw tijdperk begon, een nieuwe era etc.¹³ Vermoedelijk zou hij daarmee dermate het hem spaarzaam toebedeelde *quantum satis* [net genoeg] aan gezond verstand hebben uitgeschreeuwd en wel helemaal uit het hoofd, dat hij zich gelukzalig voelde in de krijsende gekte van wat je de hogere waanzin zou kunnen noemen, met als symptoom de schreeuw, het convulsieve krijsen, waarbij de inhoud van dit krijsen bestaat uit de woorden: era, tijdperk, era en tijdperk, tijdperk en era, het systeem. De toestand van deze gelukzalige bestaat uit een irrationele exaltatie, want hij leeft als was elke dag niet slechts een *schrikeldag* die elk vierde jaar

De vraag wordt gesteld door de onwetende, die zelfs niet weet wat de aanleiding is geweest dat hij zijn vraag zo stelde.

Hoofdstuk I Denkproject

A

In hoeverre kan men de waarheid leren? Met die vraag willen we beginnen. Het was een socratische vraag, of het werd dat door de socratische vraag in hoeverre de deugd geleerd kan worden. Want de deugd werd op haar beurt bepaald als inzicht (cf. Protagoras, Gorgias, Meno, Euthydemos). Voor zover de waarheid geleerd moet worden, moet ervan uitgegaan worden dat ze er niet is, dus als ze geleerd moet worden, wordt ze gezocht. Hier stoten we op de moeilijkheid waar Socrates attent op maakt in *Meno* (§ 80 einde) als op een “strijdlustige zin”²⁰ dat een mens onmogelijk kan zoeken wat hij weet en al net zo onmogelijk kan zoeken wat hij niet weet. Want wat hij weet kan hij niet zoeken, daar hij het al weet, en wat hij niet weet kan hij niet zoeken, daar hij niet eens weet wat hij moet zoeken. Socrates denkt die moeilijkheid zo door dat ieder leren en zoeken slechts

een herinneren is, zodat de onwetende zich slechts moet herinneren om bij zichzelf te rade te gaan over wat hij weet. De waarheid wordt op die manier niet in hem aangebracht, maar was al in hem. Deze gedachte voert Socrates verder door en in haar concentreert zich eigenlijk het Griekse pathos, want ze wordt een bewijs voor de onsterfelijkheid van de ziel, | achterwaarts wel te verstaan, of een bewijs voor de pre-existentie van de ziel.*

Met dit voor ogen wordt duidelijk met wat voor wonderlijke consequentie Socrates zichzelf trouw bleef en kunstig realiseerde wat hij had ingezien. Hij was en bleef vroedvrouw, niet omdat hij “niet beschikte over het positieve”**, maar omdat hij inzag dat deze verhouding de hoogste is die een mens tegenover een ander kan hebben. En daarin blijft hij in alle eeuwigheid gelijk hebben. Want

* Wordt deze gedachte absoluut gedacht, waarbij dus niet gereflecteerd wordt over de verschillende toestanden van de pre-existentie, dan komt deze Griekse gedachte terug in de oudere en in de moderne speculatie²¹: een eeuwig scheppen, een eeuwig uitgaan van de Vader, een eeuwig Godworden, een eeuwig zichzelf offeren, een voorbije opstanding, een doorstaan oordeel. Al deze denkbeelden zijn die ene Griekse gedachte over de herinnering, alleen merkt men dat niet altijd omdat men ze immers bereikt heeft door verder te gaan.²² Wordt het denkbeeld in één tel gescheiden van de verschillende toestanden van de pre-existentie, dan zijn de eeuwige pre's van dit approximerende denken hetzelfde als de eeuwige posts van de overeenkomstige approximatie. Men verklaart de tegenstrijdigheid van het bestaan door een pre in het leven te roepen waar men dat nodig heeft (vanuit een eerdere toestand is het individu beland in zijn huidige, zij het onverklaarbare toestand), of door het in het leven roepen van een post waar men dat nodig heeft (op een andere planeet kan men het individu beter plaatsen en van daaruit gezien is zijn huidige toestand niet onverklaarbaar).²³

** Zo heet dat in onze tijd waarin men over het positieve beschikt²⁴, ongeveer op de manier waarop een polytheïst zich spottend zou uitlaten over de negativiteit van het monotheïsme. Want het polytheïsme heeft veel goden en het monotheïsme slechts één. De filosofen hebben vele denkbeelden, die allemaal tot op zekere hoogte geldig zijn, Socrates had er slechts één, en dat is absoluut.